

ההיסטוריה של בתי הספר

מעובד מתוך "לומדים מההיסטוריה", דר' יונת אשחר, מכון דוידסון
"קיצור תולדות בית הספר", טל גלעד, הד חינוך

בית הספר מהווה חלק כל כך בלתי נפרד מחיינו עד שקשה לתאר את חיינו בלעדיו. אין בימינו אנשים שלא בילו בו לפחות כמה שנים, אבל הצצה אל העבר מלמדת שלא תמיד היה כך. למעשה, לאורך רוב ההיסטוריה, המוסד בית ספר, כפי שאנחנו מכירים אותו, לא היה קיים כלל. וכאשר הוקם היה נחלתם של מעטים בלבד ונראה שונה מאוד מבית הספר המוכר לכם כיום.

בית הספר בעת העתיקה

בתקופת העת העתיקה, החל מהאלף ה-4 לפני הספירה, בני האצולה בממלכות הקדומות של מצרים, שומר ובבל למדו מקצועות שונים, אך הם עשו זאת ללא מחברות, ספרי לימוד ועפרונות, כי אם העתיקו את החומר הנלמד על כלי חרס רכים. לעומתם, באותה התקופה מרבית הילדים למדו בשיטה המסורתית שבה הילדים לומדים מהוריהם את עבודתם. למשל, איך צריך לעבד את האדמה או איך לתפור או לתקן את הבגדים. חלק מהילדים היו נשלחים לשמש כשוליה (עוזר) אצל בעל מקצוע כמו למשל חייט, נפח או אופה על מנת ללמוד ממנו את העבודה. הם לא קיבלו שכר על עבודתם ורק אחרי שלמדו מספיק היו מקבלים מעט כסף. רוב האנשים בעת העתיקה לא ידעו קרוא וכתוב, ולכן כשעלה הצורך הם נעזרו ב"סופרים", שידעו קרוא וכתוב.

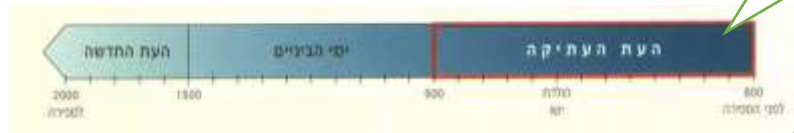
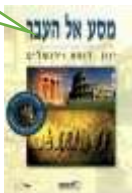
כנסו לסרטון "יסודות ההיסטוריה" וכתבו במחברת 4 אירועים היסטוריים המצינים בסרטון

אתונה וספרטה

אתונה וספרטה היו שתי ערי המדינה (פוליס) החשובות והמפורסמות ביותר ביוון.

אתונה וספרטה היו שונות מאד זו מזו בצורת המשטר ובאורח החיים של אזרחיהן, ואף נלחמו זו בזו. שתיהן, כמו שאר ערי-המדינה, השתייכו לתרבות היוונית, כלומר, תושביהן האמינו באותם אלים, חגגו את אותם חגים, ודיברו באותה שפה - יוונית.

עוד על אתונה וספרטה קראו עמ' 18-20

עלייתן של יוון ורומא

בתקופת יוון העתיקה, במאה ה-7 לפנה"ס, החינוך ניתן לשכבות רחבות יותר באוכלוסייה. אולם, רק בני משפחות עשירות יכלו לרכוש השכלה רחבה יותר הכוללת רטוריקה, אסטרונומיה, פילוסופיה ועוד.

חוק חינוך חובה

הראשונים שהחליטו שכל ילד חייב ללכת לבית הספר וללמוד היו אנשי העיר ספרטה שֶׁבָּיֵן הַעֲתִיקָה, אשר קבעו חוק לימוד חובה כבר לפני כ-2,500 שנה. על פי החוק הֶסְפֶּרְטָנִי, כל ילד שמלאו לו שבע שנים היה חייב ללכת לבית הספר. בתי הספר בספרטה היו בעצם פְּנִימִיּוֹת, בהן בילו הילדים את כל

לפעילות על הגיאוגרפיה של יוון כנסו לקישור

היכנסו לקישור
וכתבו: מה
היה מעמדתן
של הנשים
בחינוך
הספרטני?

שעות היום והלילה. החינוך הספרטני היה ידוע בקשיחותו הרבה ובמשמעת הנוקשה שהוטלה על הילדים. התלמידים עברו אימוני ספורט מפרכים בכדי לחזק אותם ולהכין אותם לקראת הצבא, אבל במקביל למדו גם מקצועות עיוניים כגון מתמטיקה, אפנונית, ספרות ומדעים. למרות שמערכת החינוך הספרטנית כללה תחומי לימוד מגוונים, מטרתה העיקרית לא הייתה להעניק לילדים השכלה, אלא להכין אותם לשירות צבאי, אותו היו חייבים למלא עד גיל 30. גם באימפריה הרומית היו בתי ספר ואקדמיות שהתבססו על החינוך היווני.

ימי הביניים

רגע של עברית?

מילים רבות הקשורות ללמידה חדרו לשפה העברית מיוונית ולטינית: גימנסיון היה מוסד חינוכי ביוון העתיקה וממנו נגזרה המילה גימנסיה. גם המילים אקדמיה ואסכולה שאולות מיוונית. המילים אוניברסיטה, פקולטה ודיקאן שאולות מהשפה הלטינית.

לאחר שנחרבה האימפריה הרומית נעלמו בתי הספר כמעט לחלוטין. ולאורך כל תקופת ימי הביניים עבר ניהול בית הספר לידי הכנסייה. שוב רק קבוצה קטנה של אנשי דת ובני אצולה יכלו ללמוד לקרוא ולכתוב, בשעה שרוב האוכלוסייה הייתה

[אנאלפביתית.](#)

שלהי ימי הביניים ותחילת הרנסנס

מלחמות דת שהתרחשו בסוף תקופת ימי הביניים והמצאת הדפוס במאה ה-15 הביאו להפצת התרבות הכתובה ולפתיחת בתי ספר שאינם בשליטת הכנסייה. עוד ועוד אנשים רצו ללמוד לקרוא ולכתוב. אך שוב, רק בני המעמדות הגבוהים, אשר יכלו להרשות לעצמם לשלם עבור שכר הלימוד הגבוה, החלו ללמוד.

העת החדשה

בסוף המאה ה-18 החלה המציאות של בתי הספר להשתנות ונעשו ניסיונות להבטיח שכל הילדים יקבלו חינוך יסודי בבית הספר. במאה ה-19 הפכה הנוכחות בבית הספר לחובה כמעט בכל מדינות המערב. כמות התלמידים וכמות המורים גדלה והחלו לעשות שימוש בספרים ובלוח. ועדיין, בית הספר היה שונה מאוד מזה הנהוג כיום. התלמידים ישבו בכיתה בצפיפות רבה על ספסלי עץ וכתבו בדיו עם קולמוס וקסת. המשמעת הייתה נוקשה מאוד ולמורה הייתה רשות להכות תלמיד שלא התנהג כראוי. התלמידים היו לבושים בחליפות, והמורים היו גברים ולרוב מבוגרים. המורה עמד על במה מול דוכן, ותלמיד שהתבקש לדבר נדרש לעמוד.

מכונת הדפוס של גוטנברג

מוסדות לימודים בדת היהודית

בניגוד לאוכלוסייה הנוצרית, הילדים בקהילות היהודיות זכו לחינוך בסיסי ולמדו קרוא וכתוב כבר בגיל צעיר. כיום כמו אז, ילדים חרדים, דתיים מאוד, לומדים ב"חדר" (או חידר), המוסד הלימודי היסודי לחינוך דתי-חרדי. יום הכניסה ל"חדר" נחשב לשמח במיוחד עבור הילדים הקטנים: הפעוטות מלקקים דבש מאותיות הא"ב, כך הם לומדים את אותיות שפת הקודש, השפה העברית. לאחר שהילדים מסיימים את לימודיהם ב"חדר", בתלמוד התורה, הם ממשיכים ללימודים בישיבה. ישיבה היא מוסד ללימוד תורה על כל תחומיה, על פי המסורת היהודית.

בתי הספר במאה ה-21

המאה ה-21 מאתגרת את התלמידים וההורים כאחד. לאיזה בית ספר לשלוח את הילדים? האם לחינוך הרגיל או אולי אנתרופוסופי? ואיך המנהלת? מה אתם יודעים על המורה של כיתה א'2? ומהצד השני בתי הספר מתחרים ביניהם לספק חוויה לימודית מאתגרת, מעוררת עניין וסקרנות בקרב התלמידים. בכתבה שלפניכם תחשפו לבתי ספר ייחודיים ברחבי העולם.

[בתי ספר ייחודיים ברחבי העולם](#)
[הצצה למרחב הלמידה 2020](#)

בית הספר בספרות העברית והעולמית	
שני סיפורים קצרים, האחד, המתרחש בישראל, בשנות החמישים והשני בארצות הברית עוסקים בנושא של זהות ומעמד באמצעות היחסים של המורה עם תלמיד באחד ועם הורה באחר.	
צעדים ראשונים מאת אמנון שמוש מספר את סיפור הסתגלותו והתאקלמותו של נער בבית הספר, עולה חדש מסוריה בתל אביב בשנות החמישים.	עץ הדובדבן השבור מאת ג'סי סיוטארט עוסק בעימות בין שני עולמות מנוגדים – של המורה ושל אביו של אחד התלמידים בארצות הברית של תחילת המאה ה-20.
צועדים בדרך המילים "צועדים ראשונים" עמ' 8 ו"עץ הדובדבן השבור" עמוד 31.	

